

ODONTOLOGIA PREVENTIVA I SOCIAL

(1900-1936)

Josep Mª USTRELL I TORRENT

El concepte de la prevenció, igual que moltes de les especialitats odonto-estomatològiques, s'ha de considerar que ve d'antic, però em referiré concretament a l'època en que es lluità més per aquesta idea, i amb la perspectiva que ens dóna el pas dels anys intentaré donar una visió objectiva d'un període que ha estat fonamental per a la nostra professió.

A començaments del segle XX els Dentistes Espanyols, seguint el model Europeu, demanen al Govern la creació de l'Assistència dental pública, però hem de considerar que els vertaders promotors foren, el senyor Tirso Pérez, de Madrid, el seu fill, senyor Víctor Pérez i Cano, i el senyor José Boniquet, de Barcelona, els qui a finals del segle XIX ja sol·licitaren moltes de les coses que s'aconseguien anys després.

A 1906, es va demanar a Barcelona la creació dels Dentistes Municipals, amb un nombre de deu places i una assignació de 500 pessetes, però encara que això demostrés que la professió dental anava augmentant el seu interès per millorar la salut bucal de la població, semblava que els dirigents polítics no se n'adonessin. Malgrat tot, gràcies al sentit comú i influència del senyor Giner de los Ríos, Regidor de l'Ajuntament, es van crear aquestes places.

Un altre aspecte de l'assistència pública, va ser la Inspecció odontològica escolar. En els Congressos odontològics de Palma de Mallorca, l'any 1905, València, al 1907, i Sevilla, a 1909, a través de les comissions d'Hygiene i Profilaxi, s'havia sol·licitat l'esmentada inspecció. En el Congrés de Madrid de 1911, el senyor Pedro Carol i Martí torna a insistir, i a l'any següent ho fa el Cercle Odontològic de Catalunya.

Finalment, l'any 1913, el Govern dictà una llei en la qual inclou l'Odontologia en la Inspecció mèdica escolar. El seu reglament s'aprovà dos anys després, encarregant als Odontòlegs inspectors l'examen de l'estat bucal dels nens, la prevenció i tractament precoç de les malalties orals i la difusió i propaganda de la profilaxi.

Encara que es demostrés l'interès per les dues parts, aquesta inspecció no va arribar a funcionar, almenys en tot allò que d'ella s'esperava.

Un altre fet d'importància tenia lloc aquest mateix any de 1913, amb l'Assistència Odontològica a nivell hospitalari. Aquí hem de destacar la figura del senyor Joan Carol i Montfort, que va tenir l'encert de fundar el primer Servei públic d'Odontologia, a l'Hospital de Sant Pau.

Però vegem els antecedents històrics de l'assistència hospitalària. Ens remontem a 1871, data en la qual el doctor Simó Bruguera Martí dirigia un servei d'Odontologia a la Casa de Maternitat i Expòsits de Barcelona. L'any 1904 era responsable d'aquest càrrec el senyor Salvador Calpe i en el mateix any el senyor José Cirach dirigia un Servei igual en l'Hospital del Niño Dios i a l'Asil Naval Español. La característica d'ells és que van ésser creats pel personal facultatiu i pels interns de les esmentades entitats.

Per això hem destacat com a pioner el de l'Hospital de Sant Pau, per estar obert al públic en general. De totes maneres aquest tema queda aquí, tan sols apuntat, ja que hi ha el projecte d'una revisió profunda a càrrec del propi doctor Carol. Tan sols es necessari dir, que aquest servei realitzà una tasca docent molt important i que foren molts els professionals que realitzaren els estudis amb el Professor Carol.

Un altre aspecte de la Prevenció seria la Relació amb els Poders Públics, en concret amb la Conselleria de Sanitat de la Generalitat.

L'any 1933, per decret del 31 de maig, la Conselleria de Sanitat va obrir una secció per a la informació de la lluita especialitzada. El doctor Joan Carol, com

a President, i el doctor Josep Pericot, com a Secretari, i en nom de l'Associació d'Odontòlegs de Llengua Catalana, remitiren un document en el qual sol·licitaven la inclusió de la lluita contra la càries dental, entre les malalties especialitzades. En el document s'explicava el perquè es pretenia aquesta inclusió i es feia referència a tot allò que es realitzava en aquest camp, en altres països.

Un any després, per decret del 14 d'abril de 1934, el Govern Espanyol va crear el Consell General de Sanitat, del qual formava part un membre del Consell General de Col·legis d'Odontòlegs, i per ordre del 22 d'abril, es posa en pràctica l'agregació d'aquest membre, càrrec que correspon al President del Col·legi Oficial d'Odontòlegs de Madrid, encara que aquest decret ja no influiria a Catalunya per la Constitució de l'Estat Autonòmic.

El 15 de juny de 1935, el doctor Joan Carol, representant del Cercle Odontològic de Catalunya, explicava que dos anys després que l'Associació d'Odontòlegs de Llengua Catalana hagués fet aquella petició, la Conselleria de Sanitat d'havia proposat de posar-la en pràctica.

El 21 d'agost del mateix any, el Diari Oficial de la Generalitat publicava un decret pel qual es creava la Comissió superior de sanitat de Catalunya. Aquesta Comissió era en realitat una Junta consultiva que presidia el Conseller de Sanitat. Com a vocals estaven els representants o Presidents de tots els organismes oficials sanitaris de Catalunya, i entre ells el President del Col·legi oficial d'Odontòlegs.

En aquest mateix any de 1935 i a nivell de l'Estat Espanyol, es creaven els Odontòlegs d'assistència pública, en ser aprovat el seu reglament pel Ministeri de Treball.

A tots els nivells s'havia aconseguit un nou avanç i s'acomplien les aspiracions d'aquells que havien lluitat per la prevenció a finals del segle XIX.

Un tercer aspecte seria el dels fets realitzats a nivell social. Aquí hem de destacar dues entitats, el Cercle Odontològic de Catalunya i l'Associació d'Odontòlegs de Llengua Catalana, que treballaren a l'unison en aquest aspecte.

Al 1912, el Cercle odontològic de Catalunya i els Dentistes Municipals van fer un gran Concurs d'Higiene dental, a Barcelona, en el que van participar 2916 persones i en el que es va repartir 717 premis als nens.

Això era l'inici de quelcom important en tot allò relatiu a la motivació infantil, i que es va fer d'una forma molt original, a través de Festivals infantils, idea que haurà d'esperar als anys trenta per veure la seva continuïtat.

L'any 1932, l'Associació d'Odontòlegs de Llengua Catalana, va organitzar una Festa de divulgació odontològica infantil, a Palma de Mallorca. Aquest acte coincidia amb la fundació d'aquesta Societat, que ho va fer amb uns clars objectius: estudiar i difondre les solucions per a la higiene dental pública a les escoles, fàbriques i tallers, i fomentar la Llengua Catalana en les tasques científiques i socials de l'Odontologia.

L'any 1935, el Cercle Odontològic de Catalunya, organitzà un Festival de cultura física, a Barcelona, als grups escolars Francesc Macià.

El mateix any, l'Associació d'Odontòlegs de Llengua Catalana, organitzà una segona assemblea, a Tarragona, amb la finalitat del reconeixent de la missió social dels Odontòlegs, organitzats com a professió sanitària. Dels actes que realitzà s'ha de destacar l'Exposició d'higiene i profilaxi buco-dentària, amb fotografies, gravats i cartells dels sistemes utilitzats per les diferents associacions odontològiques espanyoles i estrangeres.

Al 1936, el Cercle Odontològic de Catalunya, va organitzar un altre Festival d'higiene i profilaxi dental escolar, juntament amb el Col·legi Oficial d'Odontòlegs de Lleida, amb la protecció de pel·lícules sobre el tema, cedides per l'Associació d'Odontòlegs de Llengua Catalana, i repartiment de premis en metàl·lic, distribuïts en llibretes de la Caixa d'Estalvis de la Generalitat.

Un últim aspecte, per donar una visió més àmplia del tema, seria el dels Congressos d'Odontologia realitzats a Barcelona, en aquest període.

Aquests congressos són tan sols un aspecte de la gran tasca desenvolupada pel conjunt de la professió.

Veient les conclusions a que arribaren en cada un d'ells i valorant els resultats que després s'obtenien, hem de qualificar com a molt positiu el seu treball.

Del primer, l'any 1899, s'aconseguí iniciar la reforma definitiva de la carrera de Cirugià Dentista, i s'acompliren els objectius següents:

- Il·lustrar-se com a científics.
- Dignificar-se com a professionals.
- i establir unió i contacte entre ells.

No obstant no s'aconseguí la creació d'una Escola d'Odontotècnia per a Barcelona.

Del segon, l'any 1914, s'entra de ple en l'odontologia social, amb:

- Propaganda de la higiene dental.
- Revisió bianual dels escolars.
- Millora de l'assistència a presons, asils i hospitals.
- Establiment de clíniques dentals gratuïtes.

(Al 1915 s'aprova el reglament per a la Inspecció odontològica escolar).

I a nivell oficial se sol·licita:

- Revisió de les autoritzacions per a excedir sense títol.
- Revisió de les titulacions estrangeres.
- Representació odontològica en el Consell de Sanitat.

I del tercer, l'any 1927, respecte a la docència s'aconsegueix:

- Incloure el tercer curs de Medicina previ a l'ingrés a l'Escola d'Odontologia.
- Limitar el nombre d'alumnes.

I en relació amb els poders públics:

- Crear places d'Odontòlegs en poblacions amb més de 10.000 habitants.

- Establir el delicta sanitari.
- Facultat de respectar.
- I sol.licitar la col.legiació obligatòria (que s'aconsegueix al 1930).

Hem fet una revisió de quatre grans temes relacionats amb els prolegòmens de la prevenció. Prodiem resumir tot allò aconseguit amb els següents conceptes:

- 1r.- MOTIVACIÓ INFANTIL AMB LA REALITZACIÓ DE FESTIVALS INFANTILS.
- 2n.- ACONSEGUIR EL SUPORT DELS PODERS PÚBLICS.
- 3r.- DIFUSIÓ SOCIAL DE LA PREVENCIÓ A NIVELL DE FABRIQUES, TALLERS, PRESONS, ASILS i HOSPITALS.

En definitiva, un bon mirall amb el que podem observar el camí sembrat amb gran esforç pels nostres mestres, el fruit del qual nosaltres hem de recollir.

BIBLIOGRAFIA

- 1.- Arqués Miarnau, R. Historia anecdòtica de l'Odontologia a través de l'art i de la literatura. Barcelona, Ed. Salvat, 1945, (303) p.
- 2.- Carceller Blay, C. La política sanitària de la Generalitat i la Casa de Maternitat de Barcelona. En "Annals de Medicina", Barcelona: A.C.M., 1978; LXIV(5): 729 (català).
- 3.- Carol Martí, P. Inspecció dental escolar. Beneficis que reporta. En "La Odontologia", Madrid, 1917; XXVI (4), 219-223.
- 4.- Carol Montfort, J. Un segle d'Odontologia barcelonina. En "Annals de Medicina". Barcelona: A.C.M., 1962, XLVIII(3); 532-213.
- 5.- Corominas Pedemonte, F. Discurs de contestació a la recepció del doctor Joan Carol i Montfort, a la Reial Acadèmia de Medicina, l'any 1955. En "Unitat patogènica de les neoplàsies pròpies dels maxilars", Barcelona: R.A.M., 1955, 84+4.
- 6.- Elias de Molins, A. Diccionari biogràfic i bibliogràfic dels escriptors i artistes catalans del segle XIX. Barcelona: (s/ed.). 1889, I, (329-330).
- 7.- González Iglesias, J. El passat de la higiene bucodentària a Espanya. Madrid: Lab. Goupil Ibèrica, S.A., 1981. (148) p.
- 8.- Rahola Sastre, J. La professió odontològica a Barcelona, en el passat segle, amb els titulats Cirurgians-Dentistes. Barcelona: (s/ed.), (s/d): 14.
- 9.- "Arxius d'Odontologia". Barcelona: Col. Of. Odon.Cat., 1933, I(4), 44 i 149; 1934, II (6): 6-71; 1935, III (16): 166.

- 10.- "Gaceta de Madrid". 25-9-1913; 20-4-1934; 9-5-1934; 19-6-1935.
- 11.- "Odontologia, La". Madrid: 1905; XIV(8): 403.
- 12.- "Projecte de reorganització i ampliació dels serveis odontològics municipals de Barcelona. Elaborat per la comissió designada per l'actual cos de dentistes municipals". Barcelona: Elzeviriana, (s/d): 16 (català).
- 13.- "Reglament provisional per al règim del Dispensari Odontològic de l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau". Barcelona: Doc. original. Arxiu Hospital de Sant Pau, 1916.

Publicacions del Seminari PERE MATA, de la Unitat d'Ensenyament i Recerca de Medicina Legal i Laboral i Toxicologia de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona.

1. DOMÈNECH, Edelmira, "La Frenologia". Anàlisi històric de una doctrina psicològica organicista, 1977, 216 pp.
2. CAMPS i SURROCA, Manuel; CAMPS i CLEMENTE, Manuel, Santuaris lleidatans amb tradició mèdica, 1981, 158 pp.
3. CALBET I CAMARASA, Josep M^a.; CORBELLA I CORBELLA, Jacint: Diccionari biogràfic de metges catalans, primer volum A-E, 1981, 194 pp. (Coedició amb la "Fundació Salvador Vives i Casajuana", Barcelona).
4. Programa del III Congrés d'Història de la Medicina Catalana, Lleida, 4-5 juny de 1981, 32 pp. (Coedició amb el Col.legi Oficial de Metges de Lleida).
5. Actes del III Congrés d'Història de la Medicina Catalana, Lleida, 1981, primer volum, 346 pp.
6. HUGUET RAMIA, Emilio. Determinación del cadmio y plomo en las aguas de consumo, 1981, 90 pp.
7. MARTÍ AMENGUAL, Gabriel, El suicidio consumado en las Islas Baleares, 1981, 156 pp.
8. CALBET I CAMARASA, Josep M^a.; CORBELLA I CORBELLA, Jacint, Diccionari biogràfic de metges catalans, segon volum, F-G, 1982, 240 pp. (Coedició amb la "Fundació Salvador Vives i Casajuana", Barcelona).
9. CAMPS I CLEMENTE, Manuel; CAMPS I SURROCA, Manuel, Aspectes sanitaris de l'Arxiu de Sant Joan de Lleida, 1983, 424 pp.

10. CALBET I CAMARASA, Josep M^a.; CORBELLA I CORBELLA, Jacint, Diccionari biogràfic de metges catalans, tercer volum R-Z i Addenda, 1983, 348 pp. (Coedició amb la "Fundació Salvador Vives i Casajuana", Barcelona).
11. CORBELLA I CORBELLA, Jacinto; CALBET I CAMARASA, José M^a., El pensamiento sanitario y laboral de los médicos anarquistas del siglo XIX, 1984, 172 pp.
12. Programa del I Congrés Català de Medicina del Treball, 1984, 36 pp.
13. GIMBERNAT, Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència, vol. I, 1984, 322 pp.
14. GIMBERNAT, Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència, vol. II, 1984, 346 pp.
15. ARRO Y TRIAY, Francisco de Paula, Estadística mèdica de la companyia de ferrocarrils de Tarragona a Barcelona y Francia. (Reedició en facsímil de la edició de Barcelona de 1892), 1985, 162 pp. Coedició amb la Societat Catalana de Seguretat i Medicina del Treball i Ajuntament de Barcelona. Edició i estudi preliminar: J. Corbella.
16. CAMPS I SURROCA, Manuel; CAMPS I CLEMENTE, Manuel, La pesta de meitats del segle XVII a Catalunya, Lleida 1985, 424 pp.
17. Programa del IV Congrés d'Història de la Medicina Catalana, Monestir de Poblet-Tarragona, 7-9 de juny de 1985, 36 pp.
18. GIMBERNAT, Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència, vol. III, 1985, 470 pp.
19. GIMBERNAT, Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència, vol. IV, 1985, 396 pp.

20. ROBERT YARZÁBAL, B., Balance del siglo XIX. La Medicina. Edición y estudio preliminar: J.M. Calbet y J. Corbella, 1985, 68 pp.
21. GIMBERNAT, Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència, vol. V, 1986, 412 pp.
22. GIMBERNAT, Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència, vol. VI, 1986, 382 pp.
23. VIDAL, Domingo, Cirugia Forense (1783) (Facsimil). Edición y estudio preliminar: J. Corbella, 1987, XXIV + 96 pp.
24. MONTAÑA I BUCHACA, Daniel. Aspectes sanitaris dels Arxius de les parròquies del terme i vila de Terrassa als segles XVI, XVII i XVIII, 1987, 188 pp.
25. DOMÈNECH, E.; CORBELLA, J.; PARELLADA, D. (eds.), Bases històriques de la psiquiatria catalana moderna, 1987, 402 pp.
26. VALLRIBERA I PUIG, Pere. L'obra mèdica catalana de dos Cirurgians del 1700. Anton DE BORJA i Carles PALLEJÀ, 1987, 130 pp.
27. GIMBERNAT, Revista Catalana d'història de la Medicina i de la Ciència, vol. VII, 1987, 320 pp.